

КӨМЕЛЕТКЕ ТОЛМАҒАНДАРДЫҢ ҚЫЛМЫСТЫҚ ЖАУАПКЕРШІЛІГІ

БҰҰ-ның Конвенциясы келісімі бойынша, әр балалар (кәмелетке толмаған) он сегізге дейін бір тұлға болып саналады. Қазақстан Республикасының заңнамасы анықтайды, жасы он сегізге келмеген балалар кәмелет жасына толмаған болып есептеледі. «Неке және отбасы» заңының 52-бабында, Қазақстан Республикасының Азаматтық кодексінің 17-бабында және т. б.).

Мектеп оқушылары арасында 14–17 жастағы (8–11 сыныпта) оқитын оқушылардан анкета әдістемесін өткіздім. Тек қана қатысып қоймай, зерттеуге де қатыстым. Салыстырмалы ішінара құрам 68 адамды құрады.

Бірінші сұрақ: «Әке-шешенізбен жиі сіз араласасыз ба?» 25 пайыз жауабы «сирек», 10,2 пайыз — «мүлдем».

Біздің тексеріс бойынша ата-аналарының балаларына мәселелеріне қатысты мынандай шешімдер:

- кәмелетке толмағандардың жарты көпшілігі бір күндерін өздеріне арнаған, ал ата-аналары балаларының не істеп қойып жүргендеріне ешқандай ақпараттары жоқ;
- негізінен әр отбасыда баланың мінез-құлығы отбасына байланысты;
- көпшілік ата-аналардың балаларының іс-әрекеттеріне көңілдерін бөлмейді және бұған қатысты даладағы көрініс деп өздерінің қол бастығын түсінбейді;
- көбісі ата-аналардың балаларының тәрбиесімен айналысу керек;
- сынып жетекшісі, мектеп психологы, әлеуметтік мұғалім.

Басым көпшілік ата-аналар, олардың балалары нашақор, маскүнем, қылмыскер болып кетеді деп ойламайды. Олардың тағдырына басым көпшілігі көшелік немесе аулалық ортаның бұзақы балалары кінәлі деп ойлайды.

Кесте № 1

Бос уақыттары

Қай жерлерде жасөспірімдер бос уақыттарын еркін өткізеді	% жауап
– үйде	54,4
– басқа жерлерде	44,1
– би залында	17,6
– далада	10,3
– кафеде	11,8
– туыстарда қонақта	5,9
– кітапханаларда	1,9

Сауалнаманың көрсету бойынша жасөспірім балалардың басым көпшілігі «теледидар алдында» өткізеді (№ 2-кесте).

Кесте № 2

Теледидар көретін уақыты

Жасөспірімдердің теледидар алдында отыратын уақыттары	% жауап
– бос уақыт көбісінде	16,2
– бос уақыттың жартысында	22
– бос уақыттан аз мөлшерде	57,4
– мүлдем теледидар қарамайтындар	8,8

Респонденттерге сұрақ қойылды: «Жасөспірімдердің қылмыстарының себептері сіздің көзқарасыңыз бойынша қандай?» Жауаптар мынандай нұсқаға ие болды (№ 3-кесте).

Жасөспірімдердің қылмыстардың себептері жөнінде респонденттердің көзқарасы

Жасөспірімдердің қылмыс жасаған себептері	%
– Заңды білмегендігі	26,4
– Жазасыздықтағы сенімділік	45,6
– Көңіл көтеруді қалайтын, жұмыссыздық	70,6
– Қатарларының ортасында көрінуді қалайтындар	60,3
– Қолайсыз жағдай	55,9
– Достардың жағынан қысым көрсету	44,1
– Ішімдіктер, нашақорлықтар әсері	63,2
– Шамасы келмейтін ата-аналар үшін ұяттың, кінәнің сезілуі	16,2

Қазақстан Республикасында кәмелетке толмаған жасөспірімдер үшін әкімшілік және қылмыстық жауапкершілікті 16 жастан жауапқа тартылады, жеке жағдайларда, қылмыстық жауапкершілікке қатысты 14 жастағы қылмыс жасаған болып есептеледі¹.

Қылмыс жасаған кезде он төрт жасқа толған адамдар адам өлтіргені (96-бап), денсаулыққа қасақана ауыр зиян келтіргені (103-бап), ауырлататын мән-жайлар кезінде денсаулыққа қасақана орташа ауырлықтағы зиян келтіргені (104-бап, екінші бөлік), зорлағаны (120-бап), нәпсіқұмарлық сипаттағы күш қолдану іс-әрекеттері (121-бап), адам ұрлағаны (125-бап), ұрлық жасағаны (175-бап, екінші, үшінші бөліктер), тонаушылық (178-бап, екінші, үшінші бөліктер), қарақшылық жасағаны (179-бап), қорқытып алушылық (181-бап, екінші, үшінші бөліктер), ауырлататын мән-жайлар кезінде автомобильді немесе өзге де көлік құралын ұрлау мақсатынсыз заңсыз иеленгені (185-бап, екінші, үшінші, төртінші бөліктер), ауырлататын мән-жайлар кезінде мүлікті қасақана жойғаны немесе бүлдіргені (187-бап, екінші, үшінші бөліктер), терроризм актісі (233-бап), адамды кепілге алғаны (234-бап), терроризм актісі туралы көрінеу жалған хабарлағаны (242-бап), қаруды, оқ-дәріні, жарылғыш заттар мен жару құрылғыларын ұрлағаны не қорқытып алғаны (255-бап), ауырлататын мән-жайлар кезінде бұзақылық жасағаны (257-бап, екінші, үшінші бөліктер), тағылық (258-бап), есірткі заттарды немесе психотроптық заттарды ұрлағаны не қорқытып алғаны (260-бап), ауырлататын мән-жайлар кезінде өлгендердің мәйіттерін және олар жерленген жерлерді қорлағаны (275-бап, екінші бөлік), көлік құралдарын немесе қатынас жолдарын қасақана жарамсыздыққа келтіргені (299-бап) үшін қылмыстық жауаптылыққа тартуға жатады.

---

¹ Конвенция ООН «О правах ребенка» // www.un.org/ru/documents/dec_i_conv.